

Simrishamn

Distrikt Simrishamn

Sankt Nicolai kyrka. Foto:Orfeus, via Wikimedia Commons.

HISTORIA

Ibland sägs det att Simrishamn uppstått som hamnplats till den gamla staden Tomarp men det är mer sannolikt att Simrishamn kom till som ett fiskeläge. Redan på 1100-talet började sillen gå till i väldiga stim och skapade en högkonjunktur som varade i flera hundra år. Simrishamn blev snabbt så betydande att S:t Nicolai kyrka uppfördes. I en beskrivning står att den är täckt med tegel och inte har någon orgel utan bara ett positiv. Kyrkan byggdes där två vägar möttes för att gemensamt löpa ner mot hamnen.

Dessvärre har en stor del av de gamla arkiven brunnit och blivit plundrade. Man vet att Simrishamn under den danska tiden har drivit utrikeshandel och har haft två Rådhus- och Kämnärsrätter (underdomstol).

Från att under medeltiden ha varit en av de mer betydande orterna i Skåne kom pesten som skördade två tredjedelar av befolkningen år 1655. När Skåne blev svenskt, hade staden bara ett fåtal utfattiga borgare och fick först år 1675 rätt till inrikes handel. Sillfisket och därmed också staden gick mer och mer tillbaka inte minst på grund av de stora krigen på 1600-talet och början av 1700-talen.

På stadsplanen låg det mellan 1400- och 1700-talen två rader med gårdar längs gatan från sandstranden till kyrkan. Nedanför strandbacken kom den stora vägen och från sydväst gick det en mindre ”kyrkstig” till Simris. De två vägarna möttes nära stranden och bildade ett trekantigt torg och en kort, bred gata, kantad av gårdar ner till båtbyggnaden. Från torget löpte också krokiga gator med oregelbundet formade husrader. Vägarna ledde från Tommarp i väster och från den gamla bygden kring Simris och Östra Nöbbelöv i sydväst. Simrishamn beskrivs som ”ingärdad av en stenvall med bara en tullport, är bebyggd med korsvirkeshus, en del snyggare med tegeltak och andra med halmtak. Där finns ett litet torg som omges av träd, förutom gränder finns en vacker gata som går från tullporten ner till havet och totalt 127 nummerade tomter.”

Norregatan år 1922. Foto av Gustav K:son Ljungmo. Ur Fornminnesföreningens arkiv på Österlens museum (ÖM I K4c. 11.5).

På en karta från 1674 som hittades i det Norska Riksarkivet finns inga breda gator norrut, bara smala prång på fyra ställen mellan hamnen och västra tullen. I torgets nordöstra hörn finns en rest av en bredare utfart men den har till stor del stängts med ett hus mitt för Brunnsgatan. Torgets avsmalnande trapetsform uppstod genom att Simris- och Tommarpsvägen möttes i en spetsig vinkel. Förnämast var Tommarpsvägen som var en fortsättning på Algatan, idag Storgatan. Riktningen av den nedre delen kan tyda på att vägen mellan Simris och Simrishamn är den allra äldsta. Av Simrisvägen finns en liten rest bevarad i Lübeckergränden. I en rät vinkel österut gick Norregatan, sedan mitten av 1700-talet Stora Rådmansgatan. Söder om huvudstråket gick en gata i en båge från stadsvallen över nuvarande Allgatan östra del och via Garvaregatan till hamnen där den mynnade ut vid Hamngatan 35, den hette Södergatan enligt 1706 års karta. Mellan Norregatan och Algatans nedre del låg Brunnsgatan. Förbindelser i nord-sydlig riktning utgjordes av Rådmansgatan, nu Lilla Rådmansgatan, Gästgivaregatan, nu Prästgatan, Lilla torg och Stora Norregatan, Fiskarstrådet, nu Repslagaregatan samt söderut Damm- och Regeringsgatorna. Den enda gata som finns kvar från 1706 är Tommarpsvägen där Simrisvägen, Åhusvägen och nu Kristianstadsvägen börjar. Nedre delen av Storgatan, som var en fortsättning av landsvägen från Simris bör ha blivit bebyggd tidigt. Fiskarna bodde på båda sidor om nuvarande Skeppargatan och i viss mån norr om Skansgatan. Hantverkskarna återfanns runt Lilla Torg, nuvarande Prästgatan och Norregatan. Tiggarna bodde utanpå hantverksområdet, mot Östergatan och i synnerhet vid Norregatans nordliga del.

Simrishamns västra infart. Foto: Österlens museum.

Eftersom staden inte var befäst utan låg öppen blev den skövlad under oroliga tider, både av fiender men också av snapphanarna och av stora eldsvådor under 1700-talet. Det byggdes en skans söder om hamnen år 1700 som räddade staden under det danska kriget 15 år senare. Det fanns inga manufaktur, bara ett tegelslageri, som anlagts en bit utanför staden 1736, och

som stod för försörjningen av mur- och taktegel. Inne i staden fanns det två väderkvarnar. Åkerjorden, som donerats av konung Christian IV för att staden skulle få mat, är på ett ungefär 280 tunnland. Fisket gav staden en ganska god försörjning av torsk, sill, flundror, tobis, ål och lax, samt en del karp och rudor från någon av de närbelägna dammarna. Hamnen var öppen och vid viss vind kunde fartygen driva upp på land varför skepparna valde säkrare hamnar som Karlskrona och Karlshamn på vintern. Efter att ha ansökt hos kungen om att få bygga en 190 alnar lång brygga, med en sluttande vall, förbättrades hamnen men arbetet avstannade och det införskaffade timret blev liggande vid stranden. Sjötransporterna var viktiga för Simrishamn och man lastade ut förnödenheter som salt, järn, timmer, bräddor och tjära. I staden fanns också olika hantverkare som vagnmakare och arbetskarlar. Planteringarna bestod till mestadels av tobak men det fanns också fruktträd, vinrankor, fikon, mullbär och valnötsträd.

I början av 1800-talet byggdes en garvargård i Simrishamn. Den växt och N P Ehrnberg moderniserade det gamla hantverket och så småningom blev den landets största läderfabrik. Ehrnbergs läder blev känt över hela världen och under senare delen av 1800-talet fylldes ett helt kvarter av fabrikslängor. Verksamheten sysselsatte ca 700 personer och produktionen fortsatte fram till 1976.

PLATSER

Horsahallen, i korsningen Branteviksvägen och Ehrnbergsvägen, plats med hållristningar och ev husgrunder. Namnet finns även på Blekinges största hållristningsfält och i närheten av Kiviksgraven finns Horsåkra, horsa uttyds som häst.

Simrishamn, Symbirshavn 1161, betyder Simris hamnplats, byn Simris hamnplats. 1767 kan man läsa att Cimbricehamns stad-fiske uti saltsjön hafver staden någerlunda godt, dock tillföre ömnoget, bestående uti torsk, sill, flundror, tobbis, ål och lax. Det finns uppgifter om att staden före 1536 kallades för Cemmershavn. Som öknamn har använts Skinn byxehamn.

Tobisvik, även Tobbisaviken, tobisfiskar är en familj fjärsingslika fiskar. Vid undersökningar 1964 påträffades en lerbotten på denna plats. FMIS anger uppgifter om ytterligare två lerbottnar på platsen. Dessa skall sannolikt dateras till hög- eller senmedeltid.

Tommarpsån, Sim(b)ra är det ursprungliga namnet, Tommarpaån, Fleksereedzååen, 1690-93.

LÄS MER

Råd- och handelsmannen Carl Magnus Wollin. En simrishamnsborgare på 1700-talet, Adolf Wollin 1952.

Simrishamn en gammal stad på Österlen, Erik Andrén, 1974.

Udi wor kiöbsted Simbritzhaffn. En krönika från vår sista danska tid 1611-1660, Glimberg, 1981.

Åter till Österlen : en tidig mikrohistoria : agrar- och socialhistoriska texter i urval med en

inledande biografi av Anders Perlinge / Börje Hanssen Holmström, A. Cimbrishamnia 1759. 1971.

Österlen : en studie över social-antropologiska sammanhang under 1600- och 1700-talen i sydöstra Skåne, Börje Hanssen.